

BẢO VỆ BỀN VỮNG MÔI TRƯỜNG Ở DI SẢN VĂN HÓA THẾ GIỚI LUANG PRABANG, NƯỚC CHDCND LÀO THEO CHÍNH SÁCH CỦA UNESCO

Saisamone Sulixay

Trường PTTH huyện La, tỉnh Udumsay, nước CHDCND Lào
Email: sulixaysaisameoe@gmail.com

/Ngày nhận bài: **28/09/2025** /Ngày nhận bài sửa sau phân biên: **12/10/2025** /Ngày chấp nhận đăng: **19/10/2025**

TÓM TẮT

Thành phố di sản văn hóa thế giới Luang Prabang nổi tiếng bởi có nhiều danh thắng cảnh, vì vậy việc bảo vệ bền vững môi trường là một trong những nhiệm vụ thiết yếu của tiến trình quản lý di sản. Những hoạt động về bảo vệ môi trường được diễn ra trên nhiều phương diện, trong đó có môi trường nước, quy hoạch bờ kè các dòng sông, đảm bảo cảnh quan dãy núi và thác nước, quy hoạch phát triển dải đồng bằng ven sông Mê Kông. Để bảo vệ môi trường bền vững trong tương lai cần ban hành chính sách xây dựng kế hoạch, đào tạo nguồn nhân lực, đầu tư kinh phí, phát huy vai trò của cộng đồng, đẩy mạnh hợp tác quốc tế góp phần nâng cao hiệu quả bền vững cho môi trường di sản.

Từ khóa: Bảo vệ, bền vững, môi trường, Luang Prabang

SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL PROTECTION IN THE WORLD CULTURAL HERITAGE SITE OF LUANG PRABANG, LAO PDR, UNDER UNESCO POLICIES

ABSTRACT

The World Cultural Heritage city of Luang Prabang is renowned for its numerous scenic landscapes; therefore, sustainable environmental protection is one of the essential tasks in the process of heritage management. Environmental protection activities have been implemented across various aspects, including the preservation water resources, riverbank planning, safeguarding of mountain ranges and waterfalls, and development planning for the floodplains along the Mekong River. To ensure sustainable environmental protection in the future, it is necessary to adopt policies focusing on strategic planning, human resource training, financial investment, community participation, and the promotion of international cooperation. These measures contribute to enhancing the long-term effectiveness of environmental protection within the heritage context.

Keywords: Protection, sustainability, environment, Luang Prabang

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Năm 1995, thành phố Luang Prabang và một phần của huyện Chom Phet thuộc tỉnh Luang Prabang, nước CHDCND Lào đã được UNESCO công nhận là Thành phố di sản. Trong điều 25 Luật Di sản quốc gia Lào xác định Luang Phrabang là di sản quốc gia đẳng cấp thế giới, có thể hiểu là di sản có giá trị nổi bật toàn cầu về văn hóa, lịch sử và thiên nhiên nằm ở bất kỳ khu vực nào của nước CHDCND Lào với sự chấp thuận của tổ chức UNESCO như phố cổ Luang Phrabang, đền Vát Phu Champasac, cánh đồng Chum. Một trong những ưu điểm nổi bật của Luang Prabang là sự bảo tồn gần như trọn vẹn các giá trị văn hóa truyền thống trong nhiều thế kỷ.

Để bảo vệ di sản Luang Phrabang cần phải quan tâm đến việc đảm bảo thích hợp, cân bằng giữa bảo tồn bền vững và phát triển. Nội dung của chính sách bền vững được chia thành 03 phần: 1. Nhu cầu của chính

sách; 2. Các điều khoản chung; 3. Những khía cạnh của phát triển bền vững. Để đạt được phát triển bền vững cần tuân thủ 03 nguyên tắc bao trùm và 04 yếu tố chủ yếu. Ba nguyên tắc bao trùm bao gồm: Quyền con người; Công bằng; Tính bền vững dài hạn và 04 yếu tố chủ yếu: Môi trường; Xã hội; Kinh tế; Hòa bình và An ninh. Trong phạm vi này, tác giả bài viết chỉ bàn về bảo vệ bền vững môi trường ở khu di sản. Ở đây, bền vững về môi trường đòi hỏi phải có sự tương tác có trách nhiệm với môi trường ở các di sản thiên nhiên và văn hóa, tránh làm suy giảm, suy thoái các nguồn tài nguyên thiên nhiên, đảm bảo chất lượng môi trường trong dài hạn và tăng cường khả năng thích ứng với thiên tai và biến đổi khí hậu. Những vấn đề cần quan tâm đảm bảo sự bền vững về môi trường cụ thể như: 1/Bảo vệ sự đa dạng sinh học, đa dạng văn hóa, các dịch vụ và lợi ích của hệ sinh thái; 2/Tăng cường thích ứng thiên tai và biến đổi khí hậu. Những yêu cầu này sẽ được vận dụng trong

điều kiện cụ thể của di sản văn hóa thế giới văn hóa Luang Prabang hiện nay.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Để thực hiện bài viết nghiên cứu này với chủ đề “Bảo vệ bền vững môi trường ở Di sản Văn hóa Thế giới Luang Prabang, nước CHDCND Lào theo chính sách của UNESCO”, tác giả đã sử dụng các phương pháp nghiên cứu chủ yếu dưới đây:

Phương pháp phân tích - tổng hợp tài liệu: Nghiên cứu các văn bản, hướng dẫn và chính sách của UNESCO liên quan đến bảo tồn di sản và bảo vệ môi trường; đồng thời tổng hợp các báo cáo, kế hoạch của đơn vị quản lý và các tổ chức quốc tế về di sản Luang Prabang. Phương pháp này giúp hệ thống hóa cơ sở lý luận và thực tiễn phục vụ cho việc phân tích các nội dung nghiên cứu cụ thể tại mục 3 của bài viết này.

Phương pháp nghiên cứu trường hợp (case study): Luang Prabang được lựa chọn làm trường hợp điển hình để khảo sát. Việc nghiên cứu trường hợp cho phép xem xét cụ thể cách UNESCO và chính quyền địa phương phối hợp trong việc thực hiện các chính sách bảo vệ môi trường tại một di sản văn hóa thế giới đặc thù, từ đó rút ra bài học và kinh nghiệm thực tiễn.

Phương pháp điều tra - khảo sát thực địa: Tác giả tiến hành khảo sát, quan sát, chụp ảnh, ghi âm, ghi chép... nhằm thu thập thông tin từ nhiều phía. Điều này giúp đánh giá mức độ nhận thức, tham gia cộng đồng và tác động thực tế của các chính sách bảo vệ môi trường tại di sản Luang Prabang.

3. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Giới thiệu những nét đặc thù về môi trường cảnh quan thiên nhiên ở di sản thế giới văn hóa Luang Prabang

Môi trường nước

- *Sông Mê Kông và sông Khan (Nam Khan):* Sông Mê Kông bắt nguồn từ cao nguyên Tây Tạng ở Trung Quốc với tổng chiều dài là 4.200 km. Đoạn sông chảy qua Lào có tổng chiều dài là 1.865 km, sông chảy qua các địa danh: Bo Keo, Udomxay, Luang Prabang, Xayabuli, Châmpasak... Đoạn sông chảy qua Luang Prabang dài khoảng 1 km. Sông Mê Kông đã tạo ra một môi trường nước hữu ích cho Thành phố Luang Prabang, giúp điều hòa không khí trong những ngày khí hậu nắng nóng. Những mùa mưa lũ nước sông còn có lượng phù sa bồi đắp cho các dải đồng bằng nhỏ hẹp thêm màu mỡ, đồng thời cũng cung cấp nước cho sản xuất nông nghiệp. Sông Mê Kông bắt nguồn từ cao nguyên Tây Tạng vì vậy đây chính là phương tiện giao thương quan trọng giữa các quốc gia mà con sông chảy qua, cùng với việc giao thương đó sẽ có những giao lưu văn hóa, tiếp xúc văn hóa giữa các quốc gia thông qua hoạt động thương mại. Ngày nay

con sông này cũng là điểm đến của khách du lịch, nhiều du khách đã lựa chọn đi du thuyền trên sông. Điều đó đã mang đến những hoạt động sinh kế mới cho người dân 2 bờ sông Mê Kông. Sông Khan bắt nguồn từ tỉnh Xiêng Khoảng qua tỉnh Hua Phan, tỉnh Luang Prabang. Sông có chiều dài là 190 km. Sông Khan là con sông quanh năm nước trong suốt, khác với sông Mê Kông có 2 mùa, một mùa khô nước trong, mùa mưa nước đục. Hai con sông này hợp lưu với nhau ở tỉnh Luang Prabang.

Ao, hồ: Trong khu vực di sản có tổng cộng 183 ao hồ (theo số liệu thống kê trong hồ sơ di sản). Có một số hồ lớn như hồ That Luang là hồ tự nhiên có diện tích 440ha. Xung quanh hồ có đá cứng bao bọc, xung quanh có các loại cây như cây me, cây dừa, trong hồ có cây bèo và nhiều loại cỏ. Ngoài ra ở khu di sản còn có các hồ ao nhỏ hơn như hồ Ma Nô có tổng diện tích là 2.778m², xung quanh hồ có trồng các loại cây chuối, đu đủ, dừa. Xung quanh có các thửa đất trồng bí. Hồ là nơi chứa nước tưới cho các thửa ruộng trồng màu tươi tốt. Hồ thứ ba là hồ Pông Khảm có diện tích nhỏ 442m². Tại hồ nhỏ này có trồng các loại cây xung quanh và trồng hoa sen, loại hoa đặc biệt giống hoa sen ở Việt Nam. Điểm quan trọng ở đây với 183 ao hồ còn là nơi nuôi cá, cấp nước phát triển cây trồng tại chỗ và góp phần quan trọng điều hòa không khí cho thành phố đặc biệt vào mùa khô khí hậu nóng, các ao hồ, sông suối giúp làm mát dịu, điều hòa trong lành không khí.

Thác suối: Thác Kuang Si (Tat Wang Si) là quần thể nhiều thác lớn nhỏ tập trung tại núi Kuang Si cách thành phố Luang Prabang khoảng 20km về phía Nam. Thác này được coi như là một viên ngọc đối với đất nước triệu voi. Thác nước này có độ cao 71m, rộng 35m gồm 6 tầng. Để có thác nước này về địa hình ở đây có những điểm đặc biệt. Trên đỉnh thác đó là các dòng suối trong vắt từ các nơi chảy về rồi đổ xuống thành dòng thác nước. Riêng mùa mưa ở Kuang Si nước đổ xuống với tần suất lớn, tuy nhiên vào mùa khô mưa ít hơn, lượng nước đổ xuống cũng hạn chế. Trong khu vực thác còn có một trung tâm bảo tồn động vật hoang dã, trong đó tiêu biểu có gấu đen.

Bên cạnh đó, khu vực thác Kuang Si còn có các hồ bơi thiên nhiên tuyệt đẹp, với những bậc thang phân tầng bằng đá, màu nước xanh ngọc bích trong vắt tận đáy hồ. Trong vùng sinh thái còn có nhiều ao hồ, suối nhỏ, thảm thực vật phong phú. Tất cả đã tạo cho di sản Luang Prabang có một giá trị tiêu biểu, cùng với đô thị cô là vùng sinh thái đa dạng, phong phú còn mang nhiều nét hoang sơ, nguyên thủy.

Đồi núi: Tỉnh Luang Prabang có 85% diện tích tự nhiên là rừng núi, đồi gò ở độ cao nhất định so với các khu vực khác. Ở đây có ngọn núi nổi tiếng đó là núi

Phu Si, ngọn núi nằm ở trung tâm thành phố Luang Prabang vì vậy đứng ở góc nào của ngọn núi này đều có thể nhìn thấy toàn cảnh của thành phố. Núi có độ cao 175m so với mực nước biển.

Nhận thức rõ giá trị của cảnh quan thiên nhiên đẹp, một phức hợp gắn bởi các dòng sông nổi tiếng, những ngọn núi đẹp và thác nước, ao hồ sông suối, chính phủ Lào đã công bố đây là điểm du lịch tự nhiên hấp dẫn nhất ở quốc gia Lào. Cùng với việc làm đó một số làng bản ở khu vực Kam Ban như Tha Phát, NonSavat, Napang và một số làng lân cận đã chuyển dịch tới khu tái định cư để quy hoạch vùng thiên nhiên đặc thù này cho phát triển du lịch, đảm bảo bền vững về không gian tự nhiên. Dự án di chuyển một số làng/bản xung quanh khu vực thác là một dự án lớn góp phần tạo thêm không gian để tôn tạo di tích, phát triển vùng sinh thái đặc thù cho di sản Luang Prabang.

3.2. Những hoạt động bảo vệ cảnh quan môi trường của di sản văn hóa thế giới Luang Prabang

Tổ chức quy hoạch, thiết kế bờ kè, đường đi dọc sông Mê Kông tại khu vực di sản: Trong năm 2019, việc thăm dò kỹ thuật đã được triển khai nhằm bảo vệ và ổn định các khu vực dốc để bảo vệ bề mặt đất và có khả năng ứng phó với các rủi ro thiên tai khác nhau. Đồng thời, tiến hành bảo tồn cảnh quan ven sông với các đặc điểm bền vững đã được thiết kế phù hợp với địa hình của sông Mê Kông, đánh giá dữ liệu khảo sát đất, phân tích độ dốc và mô phỏng mực nước dân để giúp cải thiện và mang lại lợi ích cho sự phát triển bền vững (2). Đồng thời, Chính phủ Lào hợp tác với UNESCO và các đối tác quốc tế: Luang Prabang đã hợp tác với UNESCO và các đối tác như Đại học Bang Michigan để thực hiện dự án “Mekong Culture Well”, nhằm cải thiện việc giám sát và quản lý sông Mê Kông và cộng đồng sinh sống ở ven sông. Dự án này bao gồm việc thu thập dữ liệu về môi trường và xã hội, bao gồm tác động của biến đổi khí hậu để hỗ trợ bảo vệ và bảo tồn di sản thế giới này.

Đối phó với tác động của các dự án thủy điện: Việc xây dựng đập Xayaburi trên sông Mê Kông đã gây lo ngại về tác động tiêu cực đến di sản Luang Prabang bao gồm: thay đổi mức nước sông, ảnh hưởng đến nghề cá và các hoạt động văn hóa truyền thống. Luang Prabang đang tích cực hợp tác với các tổ chức quốc tế để đánh giá và giảm thiểu những tác động này. Kết quả, Nhà nước Lào đã quyết định trước mắt là dừng việc xây dựng đập thủy điện trên sông Mê Kông.

Xử lý nước tại một số ao, hồ trong khu di sản: Theo số liệu thống kê của hồ sơ di sản có 183 ao, hồ, Nhà nước Lào hợp tác với Nhật Bản lựa chọn một số ao, hồ, lắp đặt hệ thống làm sạch nước; Tổ chức thử nghiệm nước thải và nhân rộng mô hình, áp dụng kỹ

thuật xử lý, phổ biến cho cộng đồng là chủ nhân sở hữu ao, hồ nhằm mục tiêu nhận diện được tính thiết yếu của bảo vệ môi trường nước. Nhiều gia đình đã mua máy xử lý nước thải để lắp đặt tại các ao, hồ theo chương trình thử nghiệm của Nhà nước Lào với Chính phủ Nhật Bản. Tổ chức GRET đã hỗ trợ cộng đồng địa phương thành lập các ủy ban quản lý ao hồ, thực hiện các biện pháp cải thiện chất lượng nước và khôi phục các ao hồ bị ô nhiễm, đồng thời nâng cao nhận thức cộng đồng về tầm quan trọng của hệ thống ao hồ đối với di sản văn hóa và môi trường.

Làm lại và mở rộng hệ thống mương thoát nước để tránh tình trạng ngập úng. Hệ thống mương thoát nước được xử lý nhằm mục tiêu thoát nước ra sông Mê Kông và cấp nước cho cánh đồng ven sông Mê Kông.

Bảo vệ cảnh quan núi Phu Xi và tổ chức thực hiện các nghiên cứu về các yếu tố tự nhiên đảm bảo tính toàn vẹn, chống xói mòn, nghiên cứu hệ sinh thái đặc thù, tập trung chủ yếu cho việc đảm bảo bền vững về môi trường: Tập trung vào tính đặc thù của ngọn núi này có cấu tạo riêng biệt với 1/2 diện tích núi đá thì có đường mòn để khai thác du lịch; còn 1/2 diện tích núi đất pha đá có điều kiện phát triển cây xanh (hoa Đai và các cây đặc thù).

Đảm bảo phát triển nông nghiệp truyền thống ở dải đồng bằng sông Mê Kông: Xuất phát từ đặc điểm nông nghiệp truyền thống của hai bờ sông Mê Kông, dự án hợp tác với Nhà nước Pháp triển khai dự án trữ nước và phát triển các cây trồng nông nghiệp cho cư dân Lào như trồng dưa, trồng hoa và cây hoa màu khác.

Thực hiện dự án di chuyển một số làng/bản xung quanh khu vực thác Kuang Sy: Khởi thông dòng chảy cho các con suối, cung cấp nước vào thác Kuang Sy, đồng thời đảm bảo dòng chảy của thác. Bên cạnh đó, trong khu vực thác còn có một trung tâm bảo tồn động vật hoang dã, tiêu biểu là gấu đen và tiến hành bổ sung thêm một số động vật hoang dã để góp phần phát triển du lịch sinh thái.

3.3. Những vấn đề đặt ra đối với hoạt động bảo vệ cảnh quan môi trường của di sản văn hóa thế giới Luang Prabang trong thời gian tới

Những tư liệu cung cấp và khảo sát thực tiễn bảo vệ môi trường ở khu di sản này cho thấy, các cơ quan quản lý và các tổ chức quốc tế đã thực hiện các dự án bảo vệ môi trường sinh thái cho di sản độc đáo này. Tuy nhiên, bên cạnh những thành tựu đạt được, tại khu di sản này vẫn còn tồn tại những hạn chế cần được giải quyết thấu đáo về vấn đề môi trường tại khu di sản này trong thời gian tới.

Chính phủ Lào cần ban hành văn bản pháp lý đối với khu di sản này nhằm thực hiện cam kết với quốc tế về

VĂN HÓA - CULTURE

Bảo vệ bền vững môi trường: Đó là việc ban hành các văn bản như quyết định về việc dừng xây dựng thủy điện; nghiêm cấm san lấp ao, hồ; nghiêm cấm xả nước thải vào hệ thống ao, hồ. Đồng thời, lập ra quy định, quy tắc ứng xử về môi trường tại khu di sản.

Xây dựng kế hoạch trung hạn, dài hạn trong việc bảo vệ môi trường của khu di sản: Xây dựng kế hoạch trung (5 năm) và dài hạn (10 năm) cho việc bảo vệ môi trường tại khu di sản Luang Prabang cần kết hợp đa chiều giữa quy hoạch bảo tồn, quản trị cộng đồng, công nghệ giám sát, và ứng phó biến đổi khí hậu. Việc hợp tác quốc tế (ADB, UNESCO, UNDP, GRET.v.v.) và kế hoạch hiện hữu (PSMV, buffer zones, quỹ Heritage Fund) đang tạo dựng nền tảng vững chắc.

Đối với kế hoạch trung hạn cần hướng đến: Nâng cấp quy hoạch đô thị với chiến lược “thành phố di sản thông minh”; Thiết lập và củng cố hệ thống quy hoạch bảo tồn và vành đai bảo vệ; Bảo tồn hệ sinh thái - ươm tạo hệ thống sen; Giám sát môi trường hệ thống sông và hồ theo mô hình GIS; Thích ứng với biến đổi khí hậu; Tăng cường phục hồi di tích và đánh giá tác động phát triển.

Đối với kế hoạch dài hạn cần hướng đến: Xây dựng hệ thống quản trị di sản bền vững; Bảo tồn môi trường tự nhiên và cảnh quan sống; Định vị Luang Prabang là Biểu hình về Di sản - Môi trường.

Tổ chức đào tạo nguồn nhân lực hoạt động trong lĩnh vực bảo vệ môi trường sinh thái: Việc này đòi hỏi đội ngũ cán bộ chuyên môn sâu về các lĩnh vực của môi trường như: nghiên cứu nguồn nước, cây xanh, thiết kế cảnh quan, quy hoạch nông nghiệp, đánh giá môi trường sinh thái... Đồng thời, mời các chuyên gia của UNESCO đến đào tạo nguồn nhân lực, thảo luận và tư vấn cho quản lý tại khu di sản.

Tăng cường đầu tư nguồn kinh phí từ phía chính phủ để triển khai thực hiện các dự án có liên quan đến môi trường, trong đó có dự án cải tạo môi trường sông Mê Kông, sông Khan, xử lý ngập úng ở khu vực trung tâm của đô thị... Nguồn kinh phí được huy động từ phía Nhà nước Lào và nguồn kinh phí từ các tổ chức phi chính phủ (doanh nghiệp), từ các dự án hợp tác quốc tế và huy động nguồn xã hội hóa từ phía cộng đồng. Tổng hợp nguồn kinh phí như vậy mới đáp ứng được thực hiện các dự án bảo vệ bền vững cho di sản.

Phát huy vai trò của cộng đồng cư dân tại khu di sản trong việc bảo vệ và phát triển ở khu sinh thái đặc thù: Các khu sinh thái điển hình ở Luang Phrabang bao gồm: Nông nghiệp truyền thống, đánh bắt thủy sản trên sông Mê Kông...: Xây dựng chương trình giáo dục cộng đồng nhằm đổi mới nhận thức cho

cộng đồng về văn hóa sinh kế áp dụng với hoạt động nông nghiệp truyền thống như việc tuân thủ quy định về phát triển các khu vực trồng cây nông nghiệp mang tính chuyên canh như trồng hoa, trồng cây lương thực... Việc cư dân trong khu di sản cần chấp hành về việc khai thác, đánh bắt thủy sản phân tầng theo chủng loại, hướng tới mục tiêu duy trì sự sống bền vững của các loại thủy sản trên sông Mê Kông. Nhất thiết phải quan tâm đến các làng bản cổ để người dân không có ý định thay đổi diện mạo nhà cổ, cảnh quan, công làng cổ...

Đẩy mạnh hợp tác quốc tế với các quốc gia: Hợp tác quốc tế là một trong những hoạt động được nhiều thành công các dự án hợp tác với các quốc gia như: Pháp, Nhật, Đức, Trung Quốc và tổ chức UNESCO cần có các chính sách đối với các quốc gia, các doanh nghiệp đầu tư vào các lĩnh vực của di sản như tu bổ di tích, xây dựng các dự án cho môi trường, các dự án bảo vệ chính trang đô thị...

4. KẾT LUẬN

Bảo vệ bền vững về môi trường tại các khu di sản văn hóa thế giới là một trong bốn yếu tố cơ bản được nêu ra trong chính sách phát triển bền vững của UNESCO. Thành phố di sản Luang Phrabang của quốc gia Lào có nét riêng đặc thù về môi trường cảnh quan rất đa dạng và có giá trị hấp dẫn. Trong những năm qua, hưởng ứng nội dung của chính sách, các cấp quản lý của Nhà nước Lào đã chỉ đạo thực hiện các giải pháp bảo vệ môi trường sông nước, ao hồ thác núi, hệ sinh thái. Trong tương lai, chính sách này sẽ được áp dụng triệt để hiệu quả đối với di sản Luang Phrabang.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Cục Di sản tỉnh Luang Prabang. (2013). *Thông tin về tình trạng di sản thế giới và việc bảo vệ làm cho Luang Prabang có giá trị, Tài liệu lưu trữ tại Văn phòng di sản thế giới.*

ICOMOS. (2022). *Đánh giá, giám sát và kiểm tra Di sản thế giới Luang Phrabang, từ ngày 04 đến ngày 08 tháng 4 năm 2022, Luang Phrabang, Lào.*

Phadone Insaveang. (2011). *“Di sản văn hóa cổ đô Luang Prabang với phát triển du lịch”, Luận văn thạc sĩ Văn hóa học, trường Đại học Văn hóa Hà Nội, tr.32-33.*

Quốc hội nước CHDCND Lào. (2015). *Luật Di sản quốc gia năm 2015 và Luật Sửa đổi, bổ sung vào năm 2021, Nxb Viêng Chăn, Lào.*

Quốc hội nước CHXHCN Việt Nam. (2024). *Luật Di sản văn hóa, Nxb Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.*

Tư liệu, số liệu do người viết sưu tầm và điền dã thực địa tại thành phố di sản các năm 2022 - 2024.